

половина горщиків ліпні, виготовлені з домішкою шамоту й піску, стінки їх злегка опуклі, вінця чизькі, розхилені (рис. 14: 1, 5).

Інша частина горщиків виготовлена на простому гончарному крузі з глини з великою домішкою піску. Вони грубостінні, мають характерний косо зрізаний край вінця, прикрашені хвилястими і прямими заглибленими лініями (рис. 14: 2-4).

Друга яма від овалного житла виявлена в 50 м на північний захід від попереднього. Воно розміщене по лінії схід-захід і має довжину до 3 метрів, ширину 1,5 і глибину залягання до 0,9 метрів від сучасної поверхні (рис. 13: 2). У західній частині ями виявлено глиняну обмазку, вуглики та гончарну кераміку. Посуд (6 горщиків) виготовлений на примітивному гончарному крузі. Це - товстостінні горщики, в тісті яких було використано домішки крупнозернистого піску, жорстви і значно рідше шамоту (рис. 15). Колір червоний та коричневий, випал адебільшого нерівномірний. Посуд має злегка відігнуті і зрізані вінця, бічна частина деяких виробів орнаментована хвилястими лініями. Крім посуду, в житлі виявлено залізний ніж.

Зі сказаного випливає, що на Розточчі в останній чверті 1 тис. н. е. існували невеликі східнослов'янські селища. За особливостями житлового будівництва і складом побутових речей, зокрема глиняного посуду, селище біля присілка Стині близьке до раніше досліджених у Західному Побужжі (Пліснеську¹, Ріпневі², Деревлянах³). Характерною рисою селищ є те, що вони склалися з одного-двох жител (дворищ), їх заглиблена в землю долівка не мала чітко окресленої прямокутної форми, властивої для жител VI-VII ст., а також XI-XIII ст. Наявність ям від стовпів вказує на стовпову конструкцію. Кераміка датує поселення VIII-IX ст.

¹ Кучера М.П. Древній Пліснеськ // Археологічні пам'ятки УРСР. К., 1962. С. 46.

² Аулік В.В. Матеріальна культура населення Прикарпаття і Волині у VIII-IX ст. // Населення Прикарпаття і Волині за доби розкладу первіснообщинного ладу та в давньоруський час. К., 1976. С. 110-111.

³ Пелецишин Н.А. Разведки и раскопки во Львовской области // Археологические открытия 1979 г. М., 1980. С. 321.

Р.Я. Верест, В.В. Касюхнич

ДОСЛІДЖЕННЯ В ОКОЛИЦЯХ с. СТРАДУ

Останнім часом Розточчя привертає до себе пильну увагу дослідників стародавньої історії. Багатий історичними пам'ятками та літописними згадками край ще й сьогодні містить чимало невідомих сторінок минулого. У Галицько-Волинському літописі збереглися численні відомості про міста, замки, місця воєнних битв та різні політичні події XII-XIII ст. Але наявна інформація про деякі городища та місцевості часто дуже коротка, тому їх важко локалізувати відносно сучасних населених пунктів, зокрема таких, як Всеволоди, Верещин, Печера Домажирова. У літописі Печера Домажирова згадується у зв'язку з подіями в Галичі на початку 1242 року. Згадка про Печеру Домажирову цікава ще й

тим, що тут на початковому етапі введення християнства в давньоруській державі функціонував чернечий монастир.¹

Пошуками літописного місцезнаходження Домажирової Печери здавна займалися відомі дослідники. Зокрема, ще в середині XIX ст. львівський історик Д.І. Зубрицький пов'язував історичну згадку із сучасним селом Домажир та печерою в сусідньому селі Страдч на Яворівщині². Згодом літописною згадкою про Печеру Домажирову зацікавився М.С. Грушевський³.

Археологічні пам'ятини в околицях села Домажир тривалий час були маловідомі. В середині 70-х років львівські вчені провели наукову археологічну розвідку в пошуках літописних поселень. У результаті в південно-східній околиці села було відкрито сліди двох давньоруських селищ, на яких зібрано уламки гончарних посудин⁴.

Експедиція Львівського державного університету, яку очолив професор М.А. Пелешишин, протягом 1994-1995 рр. проводила комплексне обстеження місцевості з метою пошуку слідів літописного міста, городища, поселень та інших давньоруських пам'яток. Основну увагу експедиція зосередила на с. Страдчі та його околицях, оскільки на всій досліджуваній території печера була в Страдецькій горі.

Варто зауважити, що ця гора та печера здавна привертала увагу краєзнавців і дослідників історії. Зокрема, на початку XX ст. частковий її опис зробив відомий український археолог Б. Януш (Б. Карпович). У 1939 р. археологічне обстеження на території Страдча проводив Я. Пастернак. Значну увагу він приділив дослідженню печери або печерного монастиря, який, на думку дослідника, посідав друге місце в давньоруській державі після київських печер⁵.

На початку 60-х років Страдецьку гору детально обстежив львівський археолог О.О. Ратич. У результаті розвідувальних робіт він визначив, що на горі існувало городище, відокремлене зі сходу вузьким природним перешийком, утвореним ярами. Один з цих ярів опускався по північному схилу гори, інший - по південному. Площа городища, на його думку, становила 400x150 м.⁶ Видалені дослідником фрагменти грубостінного та тонкостінного керамічного посуду були прикрашені хвилястим та прямолінійним орнаментом. Винчики гончарних горщиків тригранні, косо зрізані або заокруглені з виступом із зовнішнього боку і виїмкою з внутрішнього. У цілому О. Ратич датує згадане городище XI-XII ст. Проте в його публікації майже нічого не сказано про печерний комплекс, який знаходиться неподалік від досліджуваного городища.

Враховуючи те, що в літературі немає детального опису печерного комплексу Страдча та його околиць, а ці об'єкти могли мати широке використання в давні часи, було вирішено насамперед провести обстеження однієї з найбільших місцевих печер. Вхід у

¹Літопис руський. За Іпатієвським списком /Переклад Л. Махновця. К.: Дніпро, 1989. С. 400.

²Зубрицький Д.И. История древнего Галичско-Русского княжества. Львов, 1855.

³Грушевський М.С. Чи Домажири чи Домажири //Записки НТШ. Львів, 1895. Т. 5.

⁴Артюх В.С., Мацкевой Л.Г., Боднар Г.Е. Разведки на территории Львова и Львовской области //Археологические открытия 1974 года. М., 1975. С. 250-252.

⁵Пастернак Я. Археология Украины. Торонто, 1961. С. 581.

⁶Ратич О. Городища в селах Добростани і Страдч //Археология XX. К., 1968. С. 227-228.

печеру значно змінився у порівнянні з тим, яким він був, можливо, у княжі часи. Тепер він має вигляд невеликої каплички (10X3,2 м), стіни і стеля якої нещодавно були укріплені бетонними плитами та арками. Умовно печеру можна поділити на три блоки. Перший з них - вхідний, найбільш складний за конфігурацією та призначенням лабіринт. Це, по суті, основна житлова частина печери. Тут виявлено понад 30 ніш, келій та заглиблень. Вхід у цей блок бере свій початок за символічним іконостасом, який встановлено в кінці приміщення каплиці (рис. 16). Основний хід блока тягнеться в південному напрямі довжиною понад 40 м. Висота його коливається в межах 1,6-1,8 м. У порівнянні з входом він зміщений вліво близько 4 м. Ліворуч і праворуч від входу розміщені чотири кам'яні стовпи-опори. Долівка дуже втоптана, нерівна. Побічні ніші та відгалуження мають похиле від коридору дно. Висота побічних ніш неоднакова, вона коливається від 0,6 до 1,5 м. Більш-менш рівна стеля побічних ніш та відгалужень з характерними ознаками тесаного каменя може свідчити про штучне їх походження. Проте стеля коридору і окремих ніш зберегла свою архаїчність - вона нерівна, з глибокими тріщинами, надто закопчена. Найбільш об'ємне приміщення знаходиться приблизно в центральній частині вхідного лабіринту. Ймовірно, що саме в цій частині функціонувала церква печерного монастиря (рис. 16). Про це можуть також свідчити обтесані кам'яні виступи, які обабіч стін виступають на висоту 30-40 см. Їх могли використовувати як столи, лежанки. Один з таких виступів знаходиться окремо біля лівої від входу стінки. Його розміри (0,9X1,7 м), а також специфіка (має орієнтацію по лінії схід-захід, західна частина дещо вища) говорить про те, що стіл міг служити місцем, де відбувалися прощання з покійником або інші християнські обряди¹. За вхідною частиною лабіринту йде другий блок - це невелике (3X4 м) приміщення із заглибленою долівкою (на 0,5 м), кількома різними за формою нішами та розгалуженнями. Тут печерний хід роздвоюється: один з них під кутом 65° повертає на схід, інший йде в західному напрямі під кутом 115° (рис. 17). З детальнішим описом печери можна ознайомитись у збірнику матеріалів наукової конференції².

Археологічна експедиція встановила, що з часу проведення розвідувальних розкопок О. Ратича на горі, яку місцеві жителі називають ур. "Стрілки", відбулися певні зміни, пов'язані з діяльністю людей. Насамперед північна частина городища повністю зайнята сучасним кладовищем і про якісь розкопки тут не може бути мови. Південна частина поки що частково залишається вільною і використовується під пасовище. Культурний шар тут зазнав значних руйнувань. Виявлені археологічні матеріали - це, в основному, уламки керамічного посуду, окремі з яких являють собою фрагменти грубостінних ліпних, а також тонкостінних гончарних посудин. Вінця одного з них невиразні, край скісний. Інший з числа тонкостінних горщиків був прикрашений горизонтальною смугою, що складалася з чотирьох заглиблених прямих вузьких ліній, до яких знизу примикали відрізки дугоподібних смуг (рис. 18: 2). Згадані посудини можуть бути датовані X-XI ст. Серед знахідок є уламки посудин середньовічного та новітнього часів.

¹Пелешин М.А., Берест Р.Я. З історії вивчення печери в с. Страдч на Львівщині //Скелі й печери в історії та культурі стародавнього населення України. Збірник тез повідомлень та доповідей наукової конференції. Львів. 2-3 лютого 1995 року. С. 72-76.

² Там же.

Виявлено залишки селища, зруйнованого кар"ером цегельного заводу. Воно розташовувалося на лівому березі Верещиці. Про це свідчать уламки горщиків з косою зрізаним вінцем, які можна датувати XI-XIII ст.

Відкрито невелике селище на правому березі річки, рештки якого знаходяться напроти заводського кар"еру. Воно займало невеликий мис. У результаті розкопок встановлено, що площа селища становила 0,2 га, тут було одне дворище із заглибленою долівкою. Житло мало прямокутну форму, простягалось воно вдовж берега майже на 9 м, поперечні стінки його були вкопані в ґрунт. В середині житла знаходився черинь у вигляді випаленої глиняної обмазки. Біля чериня материкова долівка була заглиблена на 0,2 м. Вхід у житло містився з боку річки - у східній частині стінки. Про це свідчить децю темніший втоттаний ґрунт. У житлі знайдено уламки приблизно від 20 посудин. Більшість з них - це тонкостінні посудини, виготовлені за допомогою гончарного круга з додаванням до глини великої кількості дрібного піску. Вінця посудин косо зрізані, тому верхівки деяких горщиків мали своєрідне витончене завершення (рис. 19: 2,3,5). Окремі уламки від грубостінних посудин були відіплені від руки (рис. 18: 1,3; 19: 4,6).

Таким чином, археологічні розвідки в околицях с. Страдча не лише відкривають нові невідомі сторінки минулого, але й значною мірою доповнюють літописні згадки, що сприяють об"єктивному вивченню стародавньої історії краю.

П.М. Довгань

НОВІ МАТЕРІАЛИ ДО АРХЕОЛОГІЧНОЇ КАРТИ ЗОЛОЧІВСЬКОГО І ВРОДІВСЬКОГО РАЙОНІВ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У 1995 р. під час озброєних досліджень уздовж траси нафтопроводу "Дружба" загеном археологічної експедиції Львівського державного університету обстежено деякі уже відомі та відкрито нові залишки кількох поселень різного часу. Наводимо їх короткий опис.

Золочівський район

1. Село Острівчик Пільний. Відкрито поселення кінця доби бронзи, розташоване на північній околиці села, на правому підвищеному березі р. Скварівчухи (поблизу нафтопроводу). На поверхні виявлено уламки ліпної кераміки, виготовленої з глини з домішкою перепаленого кременю.

2. Село Підлисся. Відкрито залишки двох поселень.

Підлисся-1 - селище XV-XVI ст., розташоване на схід від села поблизу лісу. На поверхні зібрано численні уламки гончарної тонкостінної кераміки з фігурними вінцями. Знайдено також кілька уламків грубостінної гончарної кераміки IX-X ст.

Підлисся-2 - поселення висоцької культури, розташоване на захід від села на підвищеному узгір'ї в лісі. Шурфуванням виявлено культурний шар у піску на глибині 0,8-